

FAIR TRIALS
INTERNATIONAL

ŽMOGAUS TEISIŲ
STEBĖJIMO INSTITUTAS

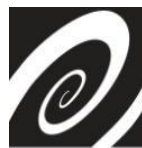
HUMAN RIGHTS
MONITORING INSTITUTE

PRANEŠIMAS,
parengtas po
LIETUVOS VIETINIŲ EKSPERTŲ DARBO GRUPĖS
posėdžio, vykusio
2013 m. gegužės 9 d.

KARDOMASIS KALINIMAS LIETUVOJE

Šis leidinys remiamas Europos Komisijos
Baudžiamosios teisenos programos
lėšomis. Šio leidinio turinys yra „Fair
Trials“ atsakomybė ir neatspindi Europos
Komisijos nuomonės.

OPEN SOCIETY
FOUNDATIONS

*Remiama „Open Society
Foundations“ Pasaulio
baudžiamosios teisenos fondo
lėšomis*

Ivadas

1. 2013 m. gegužės 9 d. NVO „Fair Trials International“ ir Žmogaus teisių stebėjimo institutas (ŽTSI) subūrė geriausius baudžiamosios teisenos specialistus iš visos Lietuvos diskusijai apie tai, kaip kardomąjį kalinimą reglamentuoja įstatymai ir kaip jie yra taikomi praktikoje (dalyvių sąrašas pridodamas A priede). Nustatę problemas, mes norėjome sužinoti apie taikomas priemones joms spręsti ir su tuo susijusias naujas galimybes. Lietuvos vietinių ekspertų darbo grupė Vilniuje posėdžiavo visą dieną.
2. Prieš susitikimą dalyvių buvo prašyta pamąstyti šiomis temomis: a) nutarčių priėmimo standartai, kuriais remiantis Lietuvos teismai skiria kardomąją priemonę – suėmimą; b) priežastys, dėl kurių kardomojo kalinimo priemonė taikoma per dažnai; ir c) teisinės reformos ir bylinėjimosi galimybės. Šios temos buvo aptartos per susitikimą. Toliau pranešime apžvelgtos pagrindinės susitikimo metu išdėstytos mintys ir padarytos išvados.

A. Nutarčių priėmimo standartai, kuriais remiantis skiriama kardomoji priemonė – suėmimas

Procedūra

3. Pagal Lietuvos įstatymus, kardomąją priemonę – suėmimą prokuroro prašymu skiria ikiteisminio tyrimo tiesėjas. Prokuroras teisėjui pateikia pareiškimą, kuriame išdėstyta tik pagrindinė informacija, įskaitant asmens sulaikymo priežastis, kaltinimus asmeniui ir suėmimo pagrindą.¹ Dalyviai paaiškino, kad dažniausiai teisėjai taiko „štampavimo“ principą prokurorų pareiškimų atžvilgiu, nes su prokurorais jie susiję artimiau nei su gynėjais. Vienas iš dalyvių sakė: „Kai į teismą ateina gynėjas, žmonės ima raukytis ir stebėtis, kam jis apskritai atėjo. Kai į teismą ateina prokuroras ir eina tiesiai į teisėjo kabinetą, tai niekam nekelia nuostabos.“
4. Dalyviai teigė, kad teisėjams yra daug paprasčiau skirti suėmimą prokuroro prašymu, nei gilintis į ilgesnius gynėjo argumentus, į kuriuos atsižvelgiama retai. Į gynėjus žiūrima kitaip nei į prokurorus. Dalyviai teigė, kad į juos žiūrima daugiau kaip į „kliūtis teisingumo sistemai“ nei į lygiaverčius proceso dalyvius.
5. Tik labai retais atvejais išnagrinėjamos visos aplinkybės, todėl visai nekeista matyti identiškus prokurorų pareiškimus (net su tomis pačiomis rašybos klaidomis), kas liudija, jog nesilaikoma nuomonės, kad priimant nutartį dėl kardamosios priemonės – suėmimo skyrimo reikia atsižvelgti į kiekvieną atskirą atvejį. Labai dažnai teisėjai ignoruoja teisės aktus ir pritaiko savo teisinės sistemos supratimą bei įsiklauso tik į prokuroro argumentus. Vienas dalyvis teigė, jog prokurorai turi galimybę pasirinkti ikiteisminio tyrimo teisėjus, kuriems pateiks savo pareiškimą, ir tai daro strategiškai siekdami jiems palankios teisėjo nutarties ir pasirinkdami tuos teisėjus, kurie labiau linkę skirti kardomąją priemonę – suėmimą.
6. Ikiteisminio tyrimo teisėjai dažnai būna nauji teisėjai, neturintys didelės patirties. Po penkerių metų jų kvalifikacija peržiūrima. Tada jų priimamų nutarčių kokybė gali būti jau pagerėjusi.² Be apskundimo procedūros, daugiau nėra jokių nutarčių peržiūros mechanizmų. Todėl teisėjas, skyręs kardomąją priemonę – suėmimą, nepatiria jokių

¹ Baudžiamojo proceso kodekso 123 straipsnis.

² Baudžiamojo proceso kodekso 130-131 straipsniai.

neigiamų pasekmių, netgi jei tokia nutartis buvo priimta visiškai nepagrįstai. Be to, dalyviai teigė, kad teisėjai nebūtinai gerai išmano, kaip reikia taikyti įstatymą. Jie būna praėję teisėjų atrankos procedūrą, tačiau nebūtinai profesionaliai taiko įstatymus. Dažnai jauni teisėjai susiduria su daug labiau patyrusiais prokurorais ir gynėjais. Taip pat jie patiria politinį spaudimą, žinodami, kad jų nutartys dėl kardomosios priemonės – suėmimo bus nagrinėjamos politikų ir kad ateityje tai gali turėti įtakos jų karjerai.

7. Pagal Baudžiamojo proceso kodeksą, teisė susipažinti su byla turėtų būti ribojama tik „išskirtiniais“ atvejais.³ Tačiau praktikoje ji yra ribojama dažnai. Gynėjui leidžiama susipažinti tik su prokuroro pareiškimo turiniu, tačiau kitos bylos medžiagos peržiūrėti jis negali. Taigi, gynėjas gali susipažinti tik su labai ribota informacija, kurioje nėra išdėstytos, pvz., švelninančios aplinkybės, kas būtų naudinga rengiant argumentus prieš suėmimo skyrimą. 2004 m. Aukščiausiojo Teismo Senatas paskelbė nutarimą⁴, kuriuo buvo aiškinamos išimtinai tik tos Baudžiamojo proceso kodekso nuostatos, kurios susijusios su kardomuoju kaliniu. Be kita ko, nutarime parašyta, kad įtariamasis ir jo gynėjas turi teisę peržiūrėti tą dalį bylos medžiagos, kurią prokuroras pateikė ikiteisminio tyrimo teisėjui, prašydamas skirti kardomąją priemonę – suėmimą. Tokiu būdu prokurorams buvo užkirstas kelias visiškai neleisti gynėjams susipažinti su bylos medžiaga. Tačiau 2006 m. Konstitucinis Teismas nusprendė, kad šie Senato nutarimai nėra teisiškai privalomi, nes tik Aukščiausiojo Teismo praktikoje priimti sprendimai gali būti laikomi precedentu. Tai įvedė painiavos ir teisinio netikrumo.⁵
8. Taigi, gynėjas yra priklausomas nuo informacijos, gaunamos iš kliento. Vienas dalyvis pakomentavo, kad gynėjai iš esmės dirba „užrištomis akimis“ ir dėl to nėra atsižvelgiama į švelninančias aplinkybes, pavyzdžiui galimą suėmimo įtaką asmens gyvenimui. Kitas dalyvis teigė, kad jam keliais atvejais pavyko susipažinti su ikiteisminio tyrimo medžiaga, tačiau ne tada, kai buvo svarstomas pradinis suėmimo skyrimas, o kai buvo svarstomas jo pratęsimas. Tačiau tai yra tik pavieniai atvejai, o jei susipažinti su byla ir būna leidžiama, tam skiriamas trumpas laikotarpis, per kurį reikia peržiūrėti didžiulį medžiagos kiekį. Kiti dalyviai teigė, kad jiems buvo leidžiama susipažinti su bylos medžiaga likus 10 minčių iki teismo posėdžio pradžios, o to nepakanka, norint gerai pasirengti gynybai.
9. Savo klientų vardu gynėjai turi teisę apskųsti nutartis dėl kardomojo kalinimo, ką jie ir daro. BPK⁶ numato, kad tokie skundai turi būti išnagrinėti per 7 dienas nuo jų gavimo, ir paprastai tokio reikalavimo laikomasi.
10. Dalyviai mano, kad gynėjų kompetencija yra esminis veiksnys, lemiantis nutarčių dėl kardomojo kalinimo kokybę. Valstybės skiriami advokatai gauna labai mažus atlyginimus, ir ribojamas apmokamų valandų, skiriamų darbui su konkrečia byla, skaičius. Dalyviai pastebėjo, kad privatiems gynėjams apie teismo posėdį, kuriame sprendžiama dėl kardomosios priemonės – suėmimo skyrimo, pranešama pakankamai iš anksto, tuo tarpu tai nėra taikoma valstybės advokatams, kuriems kartais apie tokį teismo posėdį pranešama tik likus valandai iki jo pradžios. Dėl to gynėjas susiduria su sunkumais, gaudamas informacijos apie klientą, su kuriuo jie negali susitikti ir pakalbėti

---

³ Baudžiamojo proceso kodekso 181.1 straipsnis.

⁴ 2004 m. gruodžio 30 d. Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Senato Nutarimas Nr. 50, 4 dalis.

⁵ 2006 m. kovo 28 d. Konstitucinio Teismo nutarimas, yra vertimas į anglų k. -

<http://www.lrkt.lt/dokumentai/2006/r060328.htm>.

⁶ 130-131 straipsniai.

prieš teismo posėdį. Jie negali surinkti jokios teigiamos informacijos apie asmenį, kurią jie galėtų panaudoti kaip atsvarą prokuroro pareiškimui dėl suėmimo.

Pagrindinė informacija

11. Pagal Lietuvos įstatymus,⁷ kardomoji priemonė – suėmimas gali būti skiriama tik tiriant ir nagrinėjant bylas dėl nusikaltimų, už kuriuos Baudžiamasis kodeksas numato griežtesnę negu vienerių metų laisvės atėmimo bausmę, ir kai:
  - 1) yra pagrindo manyti, jog įtariamasis pabėgs ar slėpsis, ką reikia įvertinti atsižvelgiant į įtariamojo asmenines aplinkybes ir teistumą;
  - 2) yra įrodymų, kad asmuo trukdys tyrimo eigai; ir/arba
  - 3) yra pagrindo manyti, kad paleistas į laisvę asmuo nusikals.
12. Kaip minėta aukščiau, dėl praktikoje taikomų procedūrų pobūdžio yra nedaug pagrįstų nutarčių dėl kardamosios priemonės – suėmimo skyrimo. Todėl sunku įvertinti pagrindą, kuriuo remiantis buvo priimtos tokios nutartys.
13. Praktiškai, pagrindiniu rodikliu sprendžiant dėl kardamosios priemonės – suėmimo skyrimo yra potencialus laisvės atėmimo bausmės terminas. Taip yra todėl, kad potencialios bausmės griežtumas tariamai liudija apie tai, ar paleidus asmenį į laisvę jis pabėgs. Jei asmuo įtariamasis padaręs sunkų nusikaltimą, jis automatiškai suimamas, remiantis prielaida, kad įtarimas padarius sunkų nusikaltimą yra pagrindas asmeniui pabėgti. Kartais yra manipuliuojama kaltinimais, norint užsitikrinti kardamosios priemonės – suėmimo skyrimą. Vienas dalyvis pateikė pavyzdį, kai asmuo buvo įtariamasis stambaus masto sukčiavimu, nors prokuroras nepateikė jokių skaičių, liudijančių apie tariamo nusikaltimo mastą. Nepaisant to, kad nebuvo pateikta jokios informacijos apie padarytą žalą ir todėl nebuvo aišku, ar šis nusikaltimas turi būti laikomas sunkiu ar smulkiu nusižengimu, prokuroras toliau rėmėsi sunkaus nusikaltimo samprata ir dėl to klientui buvo skirta kardomoji priemonė – suėmimas.
14. Dalyviai pastebėjo, kad kardomojo kalinimo nutartys dažnai būna paremtos įrodymais apie tai, kad asmuo įvykdė tiriamą nusikaltimą. Panašu, kad prokurorai laikosi nuomonės, jog suėmimas yra vienintelis būdas užtikrinti, kad asmuo tyrėjams viską papasakos ir pripažins savo kaltę. Taigi, nėra taikoma nekaltumo prezumpcija.
15. Teismai retai detalčiai įsigilina į situaciją kiekvienu atskiru atveju. Teisėjas dažniausiai paprasčiausiai pasitiki prokuroro pateiktais duomenimis, nes daroma prielaida, kad asmuo pabėgs ar toliau darys nusikaltimus.
16. Dalyviai paminėjo didelius sunkumus, su kuriais susiduria užsienio piliečiai, nes dažniausiai manoma, kad yra didelė jų pabėgimo rizika. Nesusimąstoma, ar jie turi ryšių su Lietuva. Baudžiamąjį proceso kodeksas numato, kad teismui vertinant riziką dėl konkretaus asmens pabėgimo, reikia atsižvelgti į asmens gyvenamąją vietą⁸, tad jei gyvenamosios vietos nėra (o taip dažniausiai būna daugeliu užsienio piliečių atveju), tai laikoma rimtu pagrindu skirti kardomąją priemonę – suėmimą. Gynėjai bando įrodyti artimą užsienio piliečio ryšį su Lietuva, tačiau dažniau nei rečiau teisėjai nerimtai žiūri į tokius argumentus kaip socialiniai ryšiai, nepaisant to, kad BPK reikalauja atsižvelgti į

⁷ Baudžiamąjį proceso kodekso 122.8 straipsnis.

⁸ Baudžiamąjį proceso kodekso 122 straipsnis.

įtariamojo šeiminių padėjų, darbo vietą ir kitas svarias aplinkybes.⁹ Jiems rūpi tik nustatyti įtariamojo ryšį su Lietuvos valstybe, ir remiantis tuo priimti atitinkamą nutartį dėl kardamosios priemonės – suėmimo.

17. Teismai, argumentuodami tuo, kad asmuo gali trukdyti tyrimui klastodamas ar gadindamas įrodymus, gali laikyti tai pakankamu pagrindu skirti kardomąją priemonę – suėmimą. Dalyviai išreiškė susirūpinimą, kad šis argumentas dėl kardomojo kalinimo nėra tinkamai taikomas. Dažnai šis pagrindas pateikiamas bylose, susijusiose su finansiniais nusikaltimais, kuriose visus reikiamus dokumentus jau būna areštavusios tyrimo tarnybos, tad asmuo neturi jokios galimybės suklastoti ar gadinti įrodymus. Dalyvių manymu, esant tokioms aplinkybėms, neteisinga finansiniais nusikaltimais kaltinamiems asmenims skirti kardomąją priemonę – suėmimą.
18. Dalyviai pastebėjo, kad didelį vaidmenį kardomojo kalinimo nutarčių skyrimo praktikoje atlieka visuomenės nuomonė. Dažnai visuomenė būna šokiruota perskaičiusi, kad kaltinamasis buvo paleistas iki teismo, o žiniasklaida čia atlieka pagrindinį vaidmenį, formuodama tokią nuomonę. Teisėjai yra įtakojami tokios nuomonės ir jaučia spaudimą priimti griežtesnę nutartį. Kardomasis kalinimas turėtų būti paskutinė priemonė, tačiau praktikoje taip nėra.

B. Alternatyvų kardomajam kalinimui naudojimas

19. Lietuvos įstatymai numato šias kardomasias priemones kaip alternatyvą suėmimui: namų areštas, gyvenamosios vietos apribojimai, lygtinis atleidimas nuo laisvės atėmimo bausmės, finansinis užstatas, dokumentų paėmimas, įpareigojimas periodiškai registruotis policijos įstaigoje, rašytinis pasižadėjimas neišvykti.¹⁰ Dalyviai pastebėjo, kad daug dažniau skiriamas suėmimas nei kitos alternatyvios priemonės. Nors įstatymai reikalauja taikyti proporcingumo principą¹¹, jis retai taikomas praktikoje.
20. Nėra lengva įvertinti nutarčių, susijusių su alternatyvių kardomųjų priemonių skyrimu, priėmimo praktiką, nes teismo dokumentuose dažniausiai nėra nurodyta, ar buvo prašoma skirti alternatyvią priemonę. Teismo galios čia yra ribotos todėl, kad jis turi priimti nutartį dėl kardomojo kalinimo taikymo ar netaikymo remdamasis prokuroro pareiškimu. Teisėjas neturi laisvės atsisakyti skirti suėmimą ir vietoje to pritaikyti mažiau ribojančią priemonę. Nors gynėjas ir gali iškelti klausimą dėl alternatyvių kardomųjų priemonių, teisėjas jas gali svarstyti tik prokurorui neprieštaraujant. Prokuroras taip pat gali prašyti pritaikyti alternatyvią priemonę kaip atsvarą teisėjo nutarčiai neskirti suėmimo. Taigi, alternatyvių priemonių taikymas priklauso nuo prokuroro.
21. Dalyviai pateikė pavyzdžių, kai užsienio piliečiams buvo skirtas namų areštas vietoj suėmimo. Tačiau tai yra daugiau išimtis, nei taisyklė.
22. Dalyviai nedaug žinojo apie Europos teisminės priežiūros orderį (ETPO) ir teigė, kad apie šią priemonę nebuvo viešų diskusijų bei jos taikymo Lietuvoje pavyzdžių. Visi sutiko, kad ETPO įvedimas Lietuvoje būtų sveikintinas dalykas, ypač tokiais atvejais, kaip Michael Campbell byla – Airijos piliečio, kuris Lietuvoje yra laikomas suimtas jau penkerius metus.

---

⁹ Ibid.

¹⁰ Baudžiamojo proceso kodekso 120 straipsnis.

¹¹ Baudžiamojo proceso kodekso 11 straipsnis.

23. Tačiau buvo išreikštas būgštavimas, kad efektyvus ETPO įgyvendinimas visgi priklausys nuo to, ar Lietuvos teisėjai pakeis savo mąstymą, nes tai būtų papildomas naujas veiksnys nutarčių priėmimo procese; teisėjai turės atsižvelgti ne tik į konkretaus asmens patikimumą, bet taip pat ir į valstybės, kurios piliečiu asmuo yra, patikimumą. Taip pat buvo teigiama, kad vargu ar Lietuvos tyrimo institucijos norės paleisti įtariamąjį, rizikuodamos asmens dingimu.
24. Dalyviai manė, kad teigiamos įtakos galėtų turėti galimybė Lietuvos teisėjams susipažinti su savo kolegų teisėjų praktiniu darbu kitose ES valstybėse narėse, ypač kalbant apie alternatyvių kardomųjų priemonių taikymą vietoje suėmimo.

C. Ryšys tarp tyrimo ir kardomojo kalinimo

25. Dalyviai pabrėžė, kad Lietuvoje yra rimtų problemų, susijusių su kardomuoju kalinimu, ypač kai byla susijusi su organizuotu nusikalstamumu. Įstatymas¹² numato, kad asmenis galima laikyti suimtus iki 12 mėnesių, nebent pripažįstama, kad byla yra labai sudėtinga ir plačios apimties. Pastaruoju atveju ilgiausias kardomojo kalinimo terminas gali būti 18 mėnesių iki bylos perdavimo teismui.
26. Dalyviai teigė, kad asmenys taip ilgai laikomi suimti todėl, kad kaltinimai jiems yra pateikiami labai ankstyvoje tyrimo stadijoje, kai dar nėra surinkta pakankamai įrodymų.
27. Be to, dalyviai iškėlė tyrėjų kompetencijos trūkumo klausimą. Trūksta mokymų, todėl ikiteisminio tyrimo tyrėjai neturi nei teorinių, nei praktinių žinių apie svarbius konkrečios bylos klausimus, ir todėl užvilkinamas tyrimas.
28. Kadangi gynėjai negali tinkamai susipažinti su bylos medžiaga, neįmanoma sekti tyrimo eigos ir užginčyti nutartį ilgai laikyti asmenį suimtą. Gynėjas negali daryti spaudimo prokurorui, kad jis tyrimą atliktų veiksmingai ir efektyviai. Įstatymas numato, kad jei 2 ar daugiau mėnesių nebuvo daroma tiriamųjų veiksmų, asmenį reikia paleisti.¹³ Prokurorai šį įstatymą apeina, atlikdami minimalius veiksmus tam, kad galėtų parodyti, jog iš techninės pusės tyrimas vykdomas.
29. Dalyviai taip pat išreiškė susirūpinimą dėl kardomojo kalinimo trukmės po bylos perdavimo teismui iki pirmosios instancijos teismo nuosprendžio dėl asmens kaltės ar nekaltumo. Per šį laikotarpį netaikomas senaties terminas.
30. Be to, dalyviai paaiškino, kad ilgai užtrunka skundų dėl pirmosios instancijos nuosprendžio nagrinėjimas, o per tą laiką asmuo taip pat laikomas suimtas. Kadangi pagal Lietuvos įstatymus toks kardomasis kalinimas yra laikomas tik laikinu suėmimu, o ne laisvės atėmimu vykdant galutinį laisvės atėmimo nuosprendį, valdžios institucijų negebėjimas greitai išnagrinėti skundus reiškia, kad nėra vykdomas išsamus patikrinimas, kurio reikalaujama, kai nėra nutrauktas nekaltumo prezumpcijos taikymas.

D. Reformų apžvalga

31. Atsižvelgiant į tai, kokį vaidmenį atlieka teisėjų ir prokurorų kultūra formuojant kardomojo kalinimo nutarčių priėmimo modelius, ir kaip dažnai praktikoje netaikomi tie modeliai, kuriuos numato teisės aktai, nereikėtų manyti, kad teisinė reforma būtų

---

¹² Baudžiamojo proceso kodekso 127 straipsnis.

¹³ Baudžiamojo proceso kodekso 127.7 straipsnis.

vienintelė išeitis. Taip pat turėtų būti atsižvelgta į teisminės politikos kryptis, apibrėžtas Kasacinio teismo ar Aukščiausiojo Teismo. Dalyviai teigė, jog pirmiausia reiktų siekti, kad aukščiausio rango pareigūnai priimtų progresyvius sprendimus, inicijuojančius pokyčius.

32. Tačiau teisinė reforma jau yra svarstoma. 2013 m. vasario 21 d. Seime buvo surengta apskrito stalo diskusija, kurios metu buvo aptariami su kardomuoju kaliniu susiję klausimai. Seimui yra pateiktas įstatymo projektas, keičiantis Kardomojo kalnimo įstatymą.¹⁴ Jo svarstymas suplanuotas 2013 m. rudenį. Įstatymo projektu siekiama skatinti alternatyvių priemonių kardomajam kalinimui taikymą, suteikiant teisėjui daugiau laisvės nuspręsti, kurią kardomąją priemonę skirti, kai prokuroras prašo skirti kardomąją priemonę – suėmimą. Įstatymo projektu taip pat siekiama sutrumpinti maksimalius kardomojo kalnimo terminus ikiteisminio tyrimo stadijoje, taip pat užtikrinti gynėjams bent jau dalinę prieigą prie bylos medžiagos, kai prašoma skirti suėmimą. 2012 m. pavasarį Seimui buvo pateiktas dar vienas teisės akto projektas, susijęs su elektroninio stebėjimo įvedimu kaip alternatyva kardomajam kalnimui. Seimas mąsto apie reformas, todėl reikia imtis veiksmų joms propaguoti.
33. Nebuvo kviečiama viešai komentuoti įstatymų projektus, tačiau kai kas pateikė savo pasiūlymus, tarp jų ir ŽTSI. Advokatų taryba įsteigė darbo grupę, dirbančią su kai kuriais pakeitimais ir taip pat nagrinėjančią dabartinio Baudžiamojo proceso kodekso įgyvendinimą. Tačiau, pasak dalyvių, ši grupė tampa vis pasyvesnė.
34. Teisingumo ministerija taip pat parengė Pagrindų sprendimo dėl Europos teisminės priežiūros orderio įgyvendinimo įstatymo projektą, kurį netrukus pateiks Seimui svarstymui.¹⁵ Tai galėtų pakeisti požiūrį į užsienio piliečių kardomąjį kalnimą.
35. Dalyviai teigė, kad Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT) daugia netaikomas naudinga institucija, kurioje galima iškelti klausimus, susijusius su kardomuoju kalnimu Lietuvoje. Taip yra dėl to, kad procesas ilgai užtrunka ir daug kainuoja. Dažnai klientai nėra suinteresuoti toliau bylinėtis šiame teisme.

E. Pagrindinės rekomendacijos

Nutarčių priėmimo standartai

36. Reikia imtis veiksmų, siekiant išspręsti tarp teisėjų įsivyravusią praktiką „štampuoti“ prokurorų pateiktus pareiškimus skirti kardomąją priemonę – suėmimą. Reikia pakeisti tiek teisėjų, tiek prokurorų mentalitetą, o tai galima padaryti tik organizuojant mokymus, ypač apie EŽTT sprendimus ir tarptautinius standartus.
37. Turi būti reikalaujama, kad teisėjai priimtų subalansuotas ir pagrįstas teismo nutartis, atsižvelgdami į visus argumentus „už“ ir „prieš“ kardomąjį kalnimą kiekvienu atskiru atveju ir laikydamiesi įstatymų reikalavimų. Reikalingi mokymai, norint užtikrinti, kad teisėjai žinotų, į kuriuos veiksmus priimant nutartį atsižvelgti nereikėtų. (pvz. nusikaltimo sunkumas arba galima laisvės atėmimo bausmės trukmė), ir kaip taikyti tuos, į kuriuos atsižvelgti reikėtų (pvz. tikimybė, kad asmuo trukdys tyrimui).

¹⁴ Įstatymo projektas Nr. XIIP-109, užregistruotas 2012 12 06.

¹⁵ Įstatymo projektas Nr. 13-2350-01, dar nepateiktas.

Nacionalinė teismų administracija ir Teisėjų mokymo centras, kurie yra atsakingi už teisėjų ir prokurorų mokymą, turėtų būti paraginti organizuoti tokius mokymus.

38. Nepaisant to, kad kai kurie teisėjai yra mažiau patyrę, teisėjai, priimančys nutartis dėl kardomojo kalinimo skyrimo, turėtų būti raginami priimti solidžias ir teisiškai pagrįstas nutartis. Tikslai turėtų būti išskirti ir rezultatų vertinimas turi būti atliekamas taip, kad juose atsispindėtų lūkestis, jog tam tikra dalis asmenų turėtų būti paleisti iki teismo. Tai padėtų karjeros siekiantiems teisėjams išvengti spaudimo laikytis konservatyvaus požiūrio taikant suėmimo, o ne paleidimo į laisvę prezumpciją.
39. Reikia teisinės reformos, kad gynėjai lengviau galėtų susipažinti su bylos medžiaga ikiteisminio tyrimo stadijoje. Reformos reikalingos dėl to, kad turės būti įgyvendinta Direktyva dėl teisės į informaciją baudžiamajame procese, o jei reformų nebus, reiktų kreiptis į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo. Taip pat reiktų siekti, kad Aukščiausiojo Teismo Senato 2004 m. nutarimo turinys būtų perkeltas į įstatymą arba jam būtų suteiktas precedento statusas.
40. Gynėjams reikia mokymų, kuriuos galėtų organizuoti Advokatūra, kad jie išmokytų reikalauti teisėtų nutarčių dėl kardomojo kalinimo skyrimo, priimamų taikant labiau subalansuotą požiūrį. Taip pat jie turėtų gauti gaires apie tai, kaip sukurti efektyvų strateginio bylinėjimosi metodą, siekiant aukštesnių teismų progresyvių sprendimų, papildančių teisinę reformą. Taip pat turėtų būti įvertinti teisinio atstovavimo standartai, siekiant užtikrinti, kad asmenys, kurie priklauso nuo valstybės skiriamų advokatų, nebūtų mažiau palankioje situacijoje.
41. Žiniasklaidos atstovai turėtų išklausti mokymus, kuriuos galėtų organizuoti Lietuvos žurnalistų ir leidėjų etikos komisija, norint, kad jie suprastų kaltinamojo poziciją, nekaltumo prezumpciją ir poreikį subalansuotai teikti informaciją, kad byla nebūtų pristatoma su išankstiniu nusistatymu. Turėtų būti pasinaudojama visais žiniasklaidos pranašumais, siekiant pasakoti apie tuos nekaltus asmenis, kurie nukentėjo nuo ilgo kardomojo kalinimo. Tai būtų spaudimas Lietuvos Vyriausybei rimtai žiūrėti į šią problemą.
42. Kadangi akademiniai leidiniai daro didelę įtaką teisėjams, akademikai turi būti raginami rašyti apie klausimus, susijusius su kardomuoju kalinimu, ypač apie skirtumą tarp įstatymo ir jo taikymo praktikoje bei apie problemines procedūras, reglamentuojančias nutarčių priėmimą.

Alternatyvos suėmimui

43. Reiktų imtis veiksmų, kad teisėjai ir prokurorai būtų labiau linkę skirti alternatyvias kardomąsias priemones, kurias numato Lietuvos įstatymai, pagal įstatymo numatytą proporcingumo principą. Teigiamą įtaką šioje srityje galėtų padaryti geriausios praktikos dalijimasis su kitomis ES valstybėmis narėmis.
44. Reikia teisinės reformos, siekiant suteikti aktyvesnį vaidmenį teisėjams ir gynėjams sprendžiant dėl alternatyvių priemonių kardomajam kalinimui skyrimo. Dabartinė sistema, kurios centre yra prokuroras, turėtų būti pakeisti tokia, kurioje teisėjas galėtų pasirinkti alternatyvą suėmimui nepaisant to, kad prokuroras jokios nepasiūlė, o gynėjas turėtų galimybę pasiūlyti alternatyvą, reaguodamas į prokuroro pareiškimą skirti suėmimą.

45. Lietuva turėtų galvoti apie Europos teisminės priežiūros orderio įgyvendinimą, o teisėjams turėtų būti rengiami mokymai apie jo taikymą siekiant sumažinti per dažno ar per ilgo užsienio piliečių kalinimo, nes dažnai manoma, kad egzistuoja jų pabėgimo rizika, tinkamai neįvertinus jų asmeninių aplinkybių.

Ilgai kardomojo kalinimo laikotarpiai

46. Turėtų būti rengiami mokymai prokurorams, siekiant padidinti jų kompetenciją ir sumažinti bylos vilkinimą. Prokurorai turėtų būti raginami palaukti, kol bus surinkta pakankamai įrodymų, užuot teikus kaltinimus pradinėje tyrimo stadijoje.
47. Reikia imtis priemonių, kad gynėjas galėtų stebėti tyrimo eigą, siekiant, kad jis/ji galėtų efektyviai dalyvauti teismo posėdžiuose, kuriuose peržiūrimas kardomojo kalinimo skyrimas, taip pat kad gynėjas galėtų susipažinti su bylos medžiaga.
48. Taipogi, teisėjai turėtų reikalauti rimtesnių argumentų kardomojo kalinimo pratęsimui, užuot automatiškai patvirtinę tokius prokurorų pareiškimus. Taip pat teisėjai turėtų turėti teisę automatiškai ir reguliariai peržiūrėti kardomojo kalinimo priemonę.
49. Turėtų būti reikalaujama, kad prokurorai pateiktų įrodymus apie veiksmus tyrimo eigoje, siekiant nustatyti, ar būtina pratęsti kardomojo kalinimo taikymą per kiekvieną peržiūros teismo posėdį. Teisėjams turėtų būti suteikta galia įvertinti tyrimo efektyvumą kaip veiksni, susijusį su jų nutartimi dėl kardomojo kalinimo skyrimo.

2013 m. rugsėjis

A PRIEDAS

DALYVIAI (pavardės išdėstytos abėcėlės tvarka)

Inga Abramavičiūtė yra advokatė, kurios specializacija – baudžiamoji teisė. Dirba advokatų kontoroje „Adversus“. Žmogaus teisių stebėjimo instituto konsultantė, Lietuvos žmogaus teisių centro tarybos pimininkė, Žurnalistų ir leidėjų etikos komisijos pirmininko pavaduotoja ir Teisingumo ministerijos Teisinės pagalbos koordinavimo tarybos pirmininkė.

Ingrida Botyrienė yra advokatė, kurios specializacija – baudžiamoji teisė. Dažnai teikia eksperto išvadas apie Lietuvos baudžiamąją teisę teismams ir kitoms institucijoms. Atliko lyginamąjį tyrimą apie baudžiamąją teisę ES valstybėse narėse.

Algimantas Čepas dirba Vyriausioju mokslo darbuotoju Lietuvos teisės instituto Baudžiamosios justicijos tyrimų skyriuje. Lietuvos kriminologų asociacijos narys. Išleidęs daug straipsnių apie baudžiamąją teiseną ir žmogaus teises, įskaitant apie suėmimą ir kalinių perkėlimą Europos Sąjungoje.

Aurelijus Gutauskas neseniai prisaikdintas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėju. Mykolo Riomerio Universiteto Baudžiamosios teisės ir proceso instituto profesorius, buvęs Teisės instituto mokslinis tyrėjas. Išleido knygą „Organizuotas nusikalstamumas Lietuvoje“.

Artūras Gutauskas dirba advokatu advokatų kontoroje „Varul“ (Vilniuje). Jis plečia savo baudžiamosios teisės patirtį tarnautojų nusikaltimų bylų ir tarpvalstybinių baudžiamųjų bylų gynybos srityje. Europos baudžiamųjų bylų advokatų asociacijos narys. Susitikime dalyvavo kaip stebėtojas.

Karolis Liutkevičius dirba teisininku Žmogaus teisių stebėjimo institute. Turi Vilniaus Universiteto Teisės fakulteto Teisės magistro laipsnį. Jo pagrindinės specializacijos sritys apima žmogaus teisių apsaugą baudžiamosios teisenos sistemoje, gilinantis į kardomąjį suėmimą ir kalinimą ir į teisės į privatumą teisinį mechanizmą.

Adomas Liutvinkas yra teisininkas, kurio specializacija yra baudžiamoji teisė. Dirba advokatų kontoroje „Ex Lege“. Sukaupęs daugiau kaip 30 metų patirties, neseniai žurnalo „Veidas“ aprašytas kaip vienas iš geriausių baudžiamųjų bylų advokatų Lietuvoje.

Andrius Nevera yra advokatas, kurio specializacija – baudžiamoji teisė. Buvęs Generalinio prokuroro padėjėjas. Šešerius metus dirbo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Mokslinių tyrimų skyriuje. Knygų „Žmogaus teisės Lietuvoje“ ir „Valstybinės baudžiamosios jurisdikcijos principai“ autorius.

Leonas Virginijus Papirtis yra advokatas, kurio specializacija – baudžiamoji teisė. Dirba Advokato L.V. Papirčio kontoroje. Lietuvos Advokatūros pirmininkas.

Rolandas Tilindis yra patarėjas ir advokatas, kurio specializacija – baudžiamoji teisė. Dirba advokatų profesinėje bendrijoje „Baltic Legal Solutions“ (Lietuvoje). Buvęs Generalinės prokuratūros vyriausiasis skyriaus prokuroras, buvęs Lietuvos nacionalinis atstovas Eurojuste.

Regina Valutytė yra Mykolo Riomerio Universiteto dekanas pavaduotoja, kurios specializacija – ES teisė ir baudžiamasis procesas. Be kitų straipsnių, parašė straipsnį apie valstybės atsakomybę už nacionalinių teismų nesikreipimą į Europos Teisingumo Teismą dėl prejudicinio sprendimo.

„FAIR TRIALS INTERNATIONAL“ DARBUOTOJAI

Libby Clarke yra „Fair Trials“ Teisinės reformos skyriaus vadovė, atsakinga už organizacijos kampanijų ir lobistinės veiklos koordinavimą. Prieš ateidama į „Fair Trials“, Libby dirbo vyresniąja konsultante Singapūro Humanitarinėje ekonominės migracijos organizacijoje (HOME), teisininke Lygių teisių patikos fonde ir strateginio bylinėjimosi advokate Pabėgėlių ir migrantų teisės reikalų tarnyboje. Libby yra kvalifikuota JK advokatė, turinti teisės magistro laipsnį žmogaus teisių srityje.

Alex Tinsley yra „Fair Trials“ Teisinės reformos skyriaus darbuotojas. Alex parengė Europos teisminės priežiūros orderio gidą ir Europos Teisingumo Teismo gidą, pridedamus prie šio dokumentų paketo. Prieš ateidamas į „Fair Trials“, Alex dirbo Europos Komisijos Teisės skyriuje ir Europos Teisingumo Teisme bei atstovavo suimtiems užsienio piliečiams labdaringoje BID organizacijoje.
